

GÍSLI BALDUR RÓBERTSSON

HEILÖG ANNA BIRTIST ÁRNA MAGNÚSSYNI UNDIR ANDLÁTÍÐ

1. Inngangur

Árið 2001 kom saga heilagrar Önnu út á vegum Stofnunar Árna Magnússonar í útgáfu Kirsten Wolf. Sagan er þýðing úr lágbýsku eftir bók sem kom út í Braunschweig árið 1507 og er einungis varðveitt í tveimur handritum. Annars vegar er hún í brotinu AM 238 fol III sem samanstendur af tveimur skinnblöðum og er allt sem eftir er af handriti sem skrifað var undir handarjaðri Ara lögmanns Jónssonar á öðrum fjórðungi 16. aldar; hins vegar í AM 82 8vo sem er pappírshandrit skrifað á fyrri hluta 17. aldar og telur 112 blöð. Þar er ævisagan og bænirnar í heilu lagi en þriðjung vantar aftan af jarteinaþættinum.¹ Í hátt á sjö áratugi duldist sagan mönnum í AM 82 8vo því hún var ranglega skráð sem Maríu saga af Kristian Kålund í skrá hans yfir handritakost Árnasafns sem kom út á árunum 1889-1894.² Það var svo ekki fyrr en á sjöunda áratug síðustu aldar að Hans Bekker-Nielsen uppgötvaði hvernig í pottinn var búið og handritið var réttilega skráð sem saga heilagrar Önnu í skrá yfir helgisögur sem hann átti aðild að og birtist árið 1963.³

Árni Magnússon hafði þann háttinn á, er honum áskotnuðust handrit, að skrifa á seðla minnisgreinar um eigendasögu þeirra eða feril. Lágmarks upplýsingar af því tagi eru hvaðan handritin bárust honum. Engir slíkir seðlar fylgja AM 82 8vo en Kålund taldi að tveir seðlar sem fylgja næsta handritanúmeri á eftir ættu í raun við fyrrnefnda handritið. Á þeim er að finna upplýsingar um árangursríka tilraun Árna til að spyrja upp handrit af Maríu sögu

¹ *Saga heilagrar Önnu*, bls. xlví, lxxii-lxv og lxxii-lxxiii. Ég þakka Einari G. Péturssyni, Guðrúnu Ásu Grímsdóttur og Má Jónssyni fyrir yfirlestur.

² *Saga heilagrar Önnu*, bls. xl og lxxii-lxxiii; *Katalog over den Arnemagnæanske håndskriftsamling II*, bls. 383.

³ Hans Bekker-Nielsen, „St. Anna i islandsk senmiddelalder“, bls. 207. Skráin ber heitið „The Lives of the Saints in Old Norse Prose. A Handlist.“ Um heilaga Önnu, sjá bls. 300.

sem verið hafði í eigu Sigurðar Björnssonar lögmanns.⁴ Vegna rangskráningar Kálunds er þó ljóst að þessi ummæli hans eiga ekki við rök að styðjast. Fyrir vikið var ekki vitað hvaðan Árni fékk handritið. Að auki er spássúkrot takmarkað, einungis tvö algeng karlmannsnöfn, eitt föðurnafnslaust kvenmannsnafn og torráðið flúrað fangamark, sem allt er of almennt til að koma að gagni, sérstaklega þar sem ekki var vitað úr hvaða landshluta Árna barst handritið. Fyrir viðgerð, sem fór fram árið 1988, var handritið bundið inn í tvö samliggjandi skinnblöð úr latneskri helgisiðabók með nótum.⁵

Allt kynni þetta að koma að notum við að rekja eigendasögu handritsins sem er hulin móðu og jafnvel til að hafa uppi á skrifaranum ef ljóst væri hvar hefja bæri leitina. Hér á eftir verður sá upphafspunktur dreginn fram í dagsljósið og um leið stigið eitt skref til baka í eigendasögu AM 82 8vo og af þeim sjónarhóli svipast um eftir þeim næsta. Umræddur upphafspunktur er Benedikt Þorsteinsson og því verður hafist handa við að gaumgæfa helstu æviatriði hans.

2. Æviferill Benedikts Þorsteinssonar

Benedikt Þorsteinsson fæddist 12. júlí 1688 í Bólstaðarhlíð í Húnavatnssýslu. Faðir hans var Þorsteinn sonur Benedikts Björnssonar lögréttumanns og klausturhaldara á Reynistað. Móðir hans var Halldóra dóttir séra Erlends Ólafssonar á Mel. Sýslumannsstörfum gegndi Þorsteinn í Húnavatnssýslu frá árinu 1678, fyrst í austurhlutanum og síðar í allri sýslunni. Hann bjó fyrst í Stóradal, hélt svo Þingeyraklaustur að veitingu Lárusar Gottrúps og flutti loks í Bólstaðarhlíð. Þorsteinn var einn þeirra sýslumanna sem valinn var til að fara utan 1683 til að semja um nýjan verslunartaxta, þ.e. nýja skrá um verðlag verslunarvöru sem átti að leysa taxtann frá 1619 af hólmi. Þorsteinn fór hins vegar hvergi því hann forfallaðist vegna veikinda. Þann 21. júní 1690 sagði hann af sér sýslunni. Þau Þorsteinn og Halldóra gengu í hjónaband árið 1687 og eignuðust fjögur börn sem komust á legg. Elstur var Benedikt og á næstu sex ár-

⁴ *Katalog over den Arnamagnæanske håndskriftsamling II*, bls. 383. Þessir tveir seðlar hafa verið gefnir út, sjá *Sýnishorn úr seðlaveski Árna Magnússonar*, bls. 164.

⁵ *Saga heilagrar Önnu*, bls. lxxii-lxxiii. Í spjaldskrá yfir handrit Árnastofnunar segir um AM 82 8vo: „Kom 21. nóv. 1988. Viðgerð og band í júní 1988. Eldra band fylgdi (frá tíma Kálunds, en ekki sú skinnkápa sem hann nefnir í skrá sinni).“ Skinnkápan, þ.e. skinnblöðin fylgdu handritinu ekki heim heldur var komið fyrir í safnmarkinu Accessoria 7aß, Hs 13. Skrá yfir skinnblöðin í þessu opna safnmarki hefur Merete Geert Andersen tekið saman.

unum fylgdu Jón, Sigríður og Árni. Einnig er Erlendar getið meðal barna þeirra en hann dó ungur og áður en manntalið var tekið. Þorsteinn lést skyndilega þann 1. júlí 1697 á Melstað, þá um fimmtugt, en lík hans var flutt til Bólstað-arhliðar og jarðsett þar.⁶

Halldóra giftist ekki á ný heldur bjó áfram í Bólstaðarhlið og stýrði þar myndarbúi sem krafðist tveggja vinnumanna og fimm vinnukvenna. Hún sendi Benedikt í Hólaskóla líkast til árið 1703 og útskrifaðist hann þaðan eftir þriggja ára nám. Þegar manntalið var tekið 1703 var hún með stúdent á heimilinu sem kenndi börnunum. Árið 1707 knúði bólusóttin dyra í Bólstaðarhlið og lagði Jón og Sigríði í valinn og sjálfsagt hafa öll börnin veikst því Benedikt mun hafa borið ummerki bólusóttarinnar í andliti.⁷ Hann hefur þó verið búinn að ná heilsu um haustið því þá sigldi hann til Kaupmannahafnar og innritaðist við háskólann 8. október það sama ár. Bogi Benediktsson segir að þar ytra hafi Benedikt lagt stund á sagnfræði og guðfræði en það hafi ekki verið fyrir en eftir heimkomuna að hann lagði sig eftir lögfræði og fornfræðum föðurlandsins. Vandséð er hvað Bogi hefur fyrir sér en umsjónarkennari Benedikts var Christian Reitzer lögfræðiprófessor og góðvinur Árna Magnússonar. Benedikt var einungis einn vetur í Kaupmannahöfn og er óljóst hvað olli en hugsanlega hefur móðir hans ekki haft efni á að kosta lengri útivist. Áður en hann sneri heim sótti hann um Þingeyjarsýslu og er umsóknin dagsett þann 7. mars 1708.⁸

Þorgrímur Jónsson lögréttumaður var settur lögsagnari í Þingeyjarsýslu eftir lát Halldórs Einarssonar sýslumanns haustið 1707 og var það ítrekað á alþingi árið eftir. Auk Benedikts hafði Sigurður Einarsson lögsagnari í Húnavatnssýslu sótt um sýslumannsembættið. Kansellí bað Árna Magnússon um álit sitt á umsækjendunum og hefur ótímasett greinargerð hans, sem talin er frá 1708, varðveist. Þar leggur hann til að Þorgrími verði veitt sýslan hafi hann

⁶ ÍB 46 4to, bls. 239; Einar Bjarnason, *Lögréttumannatal*, bls. 39-40; *Alþingisbækur Íslands* VIII, bls. 280; *Manntal á Íslandi árið 1703*, bls. 268. Páll Eggert Ólason telur Þorstein hafa dáið 1. júní, sbr. *Íslenzkar æviskrár* V, bls. 195, hér er farið eftir ættartölubók Benedikts í ÍB 46 4to.

⁷ *Manntal á Íslandi árið 1703*, bls. 268; ÍB 46 4to, bls. 239-240; Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár* I, bls. 142-143; Bogi Benediktsson, *Sýslumannæfir* I, bls. 120-121 og 587. Bogi segir að Benedikt hafi verið fjögur ár í Hólaskóla, þ.e. frá 1702-1706. Hér er fylgt vitnisburði ættartölubókar Benedikts en þar kemur ekki fram hvenær hann var við nám á Hólum en í manntalinu 1703 er þess getið að hann sé 15 ára og í skóla.

⁸ Bjarni Jónsson, *Íslenzkir Hafnarstúdentar*, bls. 61; Bogi Benediktsson, *Sýslumannæfir* I, bls. 120; Már Jónsson, *Árni Magnússon. Ævisaga*, bls. 266, 314 og 323; Þí. Skjalasafn stiftamtmanns III nr. 192, I, bl. 101r-102v.

áhuga á því. Annars sé Sigurður hæfastur vegna mikillar reynslu. Árni gerir lítið úr því að Sigurði hafi verið vikið tímabundið úr starfi fyrir ranga dóma því að þá hafi hann lotið stjórn Lárusar Gottrúps sem lögsagnari hans. Um Benedikt segir Árni, hins vegar, að óvíst sé hversu mikillar lögvísi megi vænta af manni sem nýskriðinn úr skóla hafi komið til Kaupmannahafnar en aðeins dvalið þar vetrarlangt og á þeim tíma ekki tekið sér neitt sérlegt fyrir hendur. Árni útilokar þó ekki að Benedikt verði til einhvers gagnlegur í framtíðinni. Þorgrímur lést snögglega vorið 1709 og við það tækifæri settu þeir Oddur Sigurðsson varalögmaður og Páll Beyer landfógeti, fullmegtugir umboðsmenn stiftamtmanns og amtmanns, Benedikt sem lögsagnara í Þingeyjarsýslu. Oddur mælti með því að Benedikt yrði veitt sýslan í bréfi til stiftamtmanns 4. september 1709 og var það gert á alþingi ári síðar.⁹

Benedikt bjó á Svalbarði á Svalbarðsströnd þar sem hann er árið 1712 þegar jarðabók var gerð í Þingeyjarsýslu. Sama ár trúlofaðist hann Þórunni dóttur Björns sýslumanns á Bustarfelli í Vopnafirði og var kaupöl þeirra haldið þar eystra þann 25. september. Brúðkaupið fór einnig fram að Bustarfelli ári síðar, þann 10. september 1713. Sjö barna þeirra Benedikts og Þórunnar komust á legg en það voru Jón sýslumaður í Rauðaskriðu, Þorsteinn, Björn, Elísabet kona Jóns Árnasonar Hólaráðsmanns, Elín kona séra Björns Magnússonar á Grenjaðarstöðum, Sigríður og Guðrún. Árið 1716 var Benedikt staðgengill Odds lögmanns í fjarveru hans og ári síðar var hann skipaður varalögmaður fyrir norðan og vestan. Á alþingi þann 18. júlí 1721 var hann hlutskarpastur er Munkaþverárklostur var boðið upp. Hann hélt þó klaustrinu aðeins til næsta alþingis er það var tekið af honum samkvæmt konungsúrskurði og boðið upp á ný. Benedikt hafði umboð konungsjarða í Þingeyjarþingi og um hrið stólsforráð á Hólum. Hann var skipaður lögmaður 2. júní 1727 og tók frumvarp Páls Vídalíns að nýrri íslenskri lögbók upp á arma sína en lánaðist ekki að stýra lagaverkinu í höfn áður en hann lést. Benedikt mun hafa þjáðst af fótaveiki og fylgdu honum ávallt nokkrir stórir hundar sem hann lét liggja við fætur sér til að bægja fótakulda frá garði. Fótaveikin dró hann að endingu til

⁹ Bogi Benediktsson, *Sýslumannæfir I*, bls. 113 og 120. Arne Magnusson. *Embedsskrivelser og andre offentlige aktstykker*, bls. 310-311; *Annálar 1400-1800 I*, bls. 680-681; Þí. Skjalasafn stiftamtmanns III. nr. 49a, bl. 136r-138r. Þess má geta að dóma- og þingbók Þingeyjarsýslu yfir árin 1708-1712 úr lögsagnaratið Þorgríms Jónssonar og lögsagnara- og sýslumannstíð Benedikts er varðveitt, sbr. Þí. Þingeyjarsýsla V-C, 2. Einnig mun dóma- og þingbók Benedikts yfir árin 1719-1724 vera varðveitt í British Library ásamt embættisskjöllum föður hans Þorsteins Benediktssonar í Húnavatnssýslu frá árunum 1679-1688, sjá Jón Helgason, „Íslenzk handrit í British Museum“, bls. 114.

dauða þann 25. september 1733 á Húsavík þar sem hann hafði dvalið um sumarið sér til heilsubótar. Annars bjó Benedikt lengst af í Rauðaskriðu.¹⁰

Benedikt virðist ekki hafa verið í vinfengi við Árna Magnússon. Árni hafði þó fengið lánað til afritunar skinnhandrit frá Halldóru móður Benedikts sem á var Lilja og Píslargrátur. Afritið sem Árni lét gera af handritinu er að finna í AM 715 b-c 4to. Í bréfi frá 8. október 1711 krefur hún Árna um skil á handritinu og þakkar jafnframt umhyggju hans í garð Árna litla sonar síns sem þá stundaði nám við Skálholtsskóla.¹¹ Ekki var að vænta vináttubanda á milli Árna og Benedikts þar sem Benedikt átti frama sinn undir Oddi og Páli Beyer og hollusta hans því þeirra megin a.m.k. framan af. Val á svo ungum mönnum í sýslumannsembætti, en Markús Bergsson er annað dæmi, mætti e.t.v. líta á sem lið í valdabaráttu Odds og Beyers við Árna Magnússon, Pál Vídalín og fylgismenn þeirra.¹² Önnur ástæða sem er þó líklegri og nær lengra aftur er sú að þegar Benedikt var í Kaupmannahöfn mun hann hafa komið á framfæri við stiftamtmann ávirðingum á Björn Þorleifsson Hólabiskup í 13 liðum. Óljóst er nú hverjar þær voru en talsvert rúm er lagt undir málið í bréfum fornvinanna Árna og Björns biskup og er ekki ósennilegt að það hafi haft áhrif á umsögn Árna um Benedikt.¹³

¹⁰ *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns* XI, bls. 3 og 9-10; ÍB 46 4to, bls. 240; Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár* I, bls. 142-143; *Alþingisbækur Íslands* XI, bls. 23 og 80; Gísli Baldur Róbertsson, „Áform um endurskoðun íslenskra laga“ bls. 52; Bogi Benediktsson, *Sýslumannæfir* I, bls. 118-121; *Annálar 1400-1800* I, bls. 648. Benedikt hefur sjálfsagt vitað hvert stefndi því haustið 1733 sendi hann Skúla Magnússyni, sem verið hafði í þjónustu hans árin 1730-1732, bréf til Kaupmannahafnar þar sem hann hvatti Skúla til að sækja um Þingeyjarsýslu og ganga að eiga dóttur sína, sjá Jón Jónsson, *Skúli Magnússon landfógeti*, bls. 15 og 18-19.

¹¹ *Arne Magnussons private brevvexling*, bls. 145, sjá einnig AM 450 fol, bl. 165r-v en þar er bréfið í heild sinni. Halldóra hefur einnig lánað Árna rúmlega tuttugu fornbréf, sbr. AM. Dipl. Isl. V, 7, Apogr. nr. 4181-4202. Apograp nr. 4195 var afritað í Skálholti þann 10. maí 1711 og vottar Árni Þorsteinsson auk annarra að það sé rétt skrifað eftir forritinu. Sjálfsagt hefur óvinátta Björns Hólabiskups og Benedikts, sem síðar verður getið, ráðið einhverju um að Árni fíri í Skálholtsskóla en ekki Hólaskóla.

¹² Benedikt varð lögsagnari á tuttugasta og fyrsta aldursári og fékk formlega veitingu fyrir sýslunni ári síðar. Markús var 22 ára er hann fékk Ísafjarðarsýslu, sbr. *Til merkis mitt nafn*, bls. 21. Um þessa valdabaráttu, sjá t.d. Jón Jónsson, *Oddur Sigurðsson lögmáður*, einkum bls. 34-87.

¹³ *Arne Magnussons private brevvexling*, bls. 602-603, 607, 614 og 616 þar sem Björn biskup talar um hinn unga Kusa, sem mun vera prentvilla fyrir hinn unga Rusa, þ.e. busa og mun eiga við Benedikt. Þess má einnig geta að litlir kærleikar virðast hafa verið á milli Bólstaðarhlíðarfélksins og Páls Vídalíns, sbr. *Vísnaðver Páls lögmans Vídalíns*, bls. 74-75. Páll hefur þó fengið handritið AM 657a-b 4to, sem inniheldur m.a. sögu Mikæls höfuðengils, frá

Benedikt var mikill auðmaður og er hann féll frá átti hann, samkvæmt virðingu frá 27. október 1734, 25 jarðir og jarðaparta sem metnir voru á tæpa 1800 ríkisdali. Búið í heild, að frádregnum skuldum, var hins vegar metið á tæpa 3300 ríkisdali. Að auki var hann ástríðufullur bókasafnari og hafði komið sér upp tilkomumiklu bókasafni sem taldi yfir 330 bindi prentaðra bóka. Þar af voru langflestar eða yfir 200 bókanna á latínu, tæplega 60 voru á íslensku, tæplega 50 á dönsku og rúmlega 20 á þýsku. Dýrust bóka Benedikts var silfurbúin íslensk biblíja sem metin var á 10 ríkisdali.¹⁴

Forvitnilegast er samt að vita hvað Benedikt átti af handritum og verða þau því talin upp hér ásamt virðingu matsmanna á þeim í ríkisdöllum, mörkum og skildingum. Undir fyrirsögninni: „Skrifaðar sögubækur“ eru eftirtalin handrit: Saga af Ólafi kóngi helga dopperuð (1rd og 4m), Sverrissaga (3m), Hryggðarstykki (3m), Vatnsdæla með fleiri sögum í einu bindi (1rd og 2m), Laxdæla með fleiri sögum í sama bindi (1rd og 2m), Saga Caroli Magni með fleirum etc. (3m), Saga af Þiðrek af Bern með fleirum etc. (4m), þrjár Hrólfsögur í einu bindi (3m), Saga af Úlfari sterka með fleirum etc. (4m), Njálssaga gömul, óinnbundin (1m) og Saga af Álfri kóngi og rekkum hans (3m). Undir fyrirsögninni: „Rímnabækur“ voru eftirfarandi handrit: Rímur af Reinhalli og Rósu með fleirum í einu bindi (4m), Rímur af Bárði Snæfellsás með fleirum etc. (3m), Rímur af Olgeir danska með fleirum etc. (3m), Rímur af Agli Skalla-grímssyni með fleirum etc. (4m), Reisubók Jóns Ólafssonar Indíafara (1m), skrifuð lögbók í folio (4m), bréfabók af gömlum documenter (3m), enn bréfabók samslags (3m), kvæðabók óinnbundin (3m), Grágás, Víglóði og Járnsíða í einu bindi í folio (2rd), Enn Grágás, Víglóði og Garðsréttur Magnúsar konungs í einu bindi in quarto (4m). Einnig hafa nokkur handrit villst undir fyrirsögn um þrykktar bækur og er það ættartölubók í tveimur bindum (1rd), Davíðssálmar (2m), látúnsbúin sálmaþók (4m), önnur óbúin (4m) og skrifuð lögbók (2m).¹⁵

Halldóru Erlendsdóttur en það hafði verið kirkjubók í Bólstaðarhlíð. Frá Páli barst Árna svo handritið, sbr. *Arne Magnussons i AM. 435 A-B, 4to indeholdte Håndskriftfortegnelser*, bls. 13-14; *Katalog over den Arnemagnæanske håndskriftsamling II*, bls. 68-70.

¹⁴ Þí. Skjalasafn amtmanns II, 113b, bl. 261r-v og 276v- 277r. Þorsteinn faðir Benedikts virðist einnig hafa verið mikill bókaáður en eftirfarandi handrit sem Árni Magnússon eignaðist eða lét skrifa eftir höfðu áður verið í eigu hans: AM 408h 4to, AM 529 4to, AM 646 4to og AM 715b-c 4to, sbr. *Katalog over den Arnemagnæanske håndskriftsamling I*, bls. 612-614, 678 og II, bls. 52-53 og 133-134.

¹⁵ Þí. Skjalasafn amtmanns II, 113b, bl. 270r-271r. Í virðingargærðinni er talað um Hryggðarstykki en ekki Hryggjarstykki.

Benda má á fáein handrit sem varðveist hafa. Ættartölubókin í tveimur bindum er að finna í ÍB 46-47 4to og hefur hún verið notuð hér að framan varðandi æviatriði Benedikts. Lögbókin sem virt var til tveggja marka kann að vera Jónsbókarhandrit sem dagsett er 10. apríl 1717 að Einarstöðum í Reykjadal og var skrifuð eftir gamalli skinnbók sem er nú í Lbs 49 4to. Skjalabækurnar sem um ræðir eru sjálfsagt Svartskinna sem varðveitt er í Steph 27 og Surtla sem er í Steph 59. Þessi fjögur handrit eru með hendi Benedikts sjálfs að öllu eða langmestu leyti.¹⁶

3. Munkaþverárbréf

Þann 23. desember 1722 skrifaði Benedikt séra Eyjólfur Jónssyni á Völlum í Svarfaðardal bréf frá Munkaþverá. Þeir höfðu hist þá um sumarið á Möðruvöllum, líklega í Hörgárdal, og við það tækifæri hafði Benedikt beðið séra Eyjólf um að lána sér handrit hans af Sturlungu. Hann vildi fá það til sam-anburðar við sitt því hann taldi mikið vanta í fimmta þátt þess svo og alla Árna sögu biskups. Í bréfinu ítrekaði hann fyrri bón sína og lét bókasendingu fylgja því. Í henni var „Kioge Huss Kors“ sem séra Eyjólfur hafði óskað sérstaklega eftir þá um sumarið og sálmaþók Marteins biskups Einarssonar. Einnig fylgdu með fáeinar fornyrðaskýringar Páls lögmanns Vídalíns sem hann bað séra Eyjólf að gaumgæfa með tilliti til röksemdafærslu Páls, sérstaklega varðandi „alín og meðalmann“. Tilhlýðilegt er að Benedikt hafi sjálfur orðið um síðustu bókina í sendingunni en hann segir: „Þessu læt ég fylgja gamla söguskræðu (ég meina af Önnu móður Mariæ meyjar) og því sendi ég yður hana að ég ætla hún muni fásén vera því ekki hefi ég heyrt hennar getið fyrr enn ég fékk þetta.“¹⁷

Benedikt segir að sér liggi ekki á að fá bækurnar aftur fyrr en seinni part vetrar og biður séra Eyjólf að senda sér þær í innsigluðum pakka þegar þar að kemur. Hann segir að ef séra Eyjólfur komi bækurnar að einhverju gagni þá telji hann sig eiga hönk upp í bakið á honum ef lánið á Sturlungu vegi þar ekki upp

¹⁶ *Skrá um handritasöfn Landsbókasafns* I, bls. 126-127 og II, bls. 743; *Katalog over den Arnamagnæanske håndskriftsamling* II, bls. 574; Lbs 49 4to, bl. 196v-197r; *Alþingisbækur Íslands* IV, bls. 2.

¹⁷ ÞÍ. Einkaskjalasafn E 6. Benedikt Þorsteinsson: bréf til séra Eyjólf Jónssonar 23. desember 1722. Um séra Eyjólf á Völlum vísast á umfjöllun séra Þorsteins Péturssonar á Staðarbakka, sbr. Páll Vídalín, *Recensus poetarum et scriptorum Islandorum hujus et superioris seculi*, bls. 179-184.

á móti. Jafnframt segir hann: „[...] ef þér eigið alla sögu af Víga-Skúta, eður Reykdælu þægi ég gjarnan, mínar eru báðar mancæ, af Vémundi kögur (sc: a parte) og af Böðmóði gerp og Grímólfi eru rarar sögur og þægi ég þær gjarnan til láns ef til hefðuð.“ Að auki biður hann um annála sem taka við þar sem Björn Jónsson á Skarðsá og Halldór Þorbergsson skildu við um 1700. Loks segir Benedikt að hann myndi skrifa honum oftast um þvílík efni ef styttra væri á milli þeirra og að hann láti það ekki undir höfuð leggjast næst þegar tækifæri gefist. Bréfið og bækurnar bárust séra Eyjólf þann 25. janúar 1723 og var Stefán Einarsson djákni á Möðruvöllum í Hörgárdal milligöngumaður um bókalánið.¹⁸

Séu efnisatriði bréfsins gaumgæfð nánar, sér í lagi ummæli Benedikts um sögu heilagrar Önnu, verður tæpast ráðið af þeim hvort hann hafi nýlega komist yfir söguna eða ekki. Aftarlega í Svartskinnu Benedikts er þó að finna „Fullkomið sagnaregistur“ sem er listi yfir sögur á íslensku í stafrófsröð. Höfundur þessarar skrár er að öllum líkindum séra Eyjólfur Jónsson. Því til staðfestingar má benda á bréf Árna Magnússonar til séra Eyjólf frá 5. júlí 1729. Í því biður Árni hann um að útvega sér eitt og annað sem hann tapaði í brunanum haustið áður og óskar m.a. eftir „[...] copiu af íslensku sagnaregistri ærið fullkomnu, sem hann hefur mér fyrri copiu gefið.“¹⁹ Óvíst er hvenær þetta sagnaregistur er samið en framan við það er „lögmannsannáll“, þ.e. lögmannatal sem virðist með sömu hendi og endar árið 1707. Í dalkinum yfir lögmennt norðan og vestan er viðbót árið 1714 sem virðist með annarri hendi. Aftur er viðbót árin 1727 er Benedikt tók við og 1734 er Alexander Smidt tók við en báðar þessar færslur hafa verið færðar inn samtímis. Af því mætti ætla að sagnaregistrið og lögmannsannállinn hafi verið sett saman á bilinu 1707-1714. Sé fallist á það er skiljanlegt hversvegna sögu heilagrar Önnu er hvergi getið því séra Eyjólfur hefur sjálfsagt ekki vitað af sögunni fyrir en hann fékk sendinguna frá Benedikt. Hafi þetta sagnaregistur hins vegar verið í eigu Benedikts er einkennilegt að hann skuli ekki hafa bætt sögu heilagrar Önnu við listann. En meðal viðbóta við hann er, t.d. saga af Úlfari sterka sem var talin upp meðal handrita Benedikts hér að ofan. Skýringin kann þó að vera sú að sagan

¹⁸ Þí. Einkaskjalasafn E 6. Benedikt Þorsteinsson: bréf til séra Eyjólf Jónssonar 23. desember 1722.

¹⁹ Jón Margeirsson, „Bréf Árna Magnússonar til Íslands 1729“, bls. 154. Dagsetningu bréfsins má sjá af svarbréfi séra Eyjólf eins og Jón Margeirsson bendir á, sbr. bls. 153. Í svarbréfi séra Eyjólf kemur fram að hann hafi týnt þessu sagnaregistri sínu en segist ætla að reyna að endursema það, sbr. *Arne Magnussons private brevveksling*, bls. 236.

er alls ekki íslensk þótt hún hafi verið þýdd á íslensku.²⁰ Söguna hefur Benedikt þó væntanlega ekki fengið í hendurnar fyrir 1714 og líkast til hefur hann fengið hana skömmu áður en hann skrifaði séra Eyjólfu.

Umrætt handrit af sögu heilagrar Önnu er AM 82 8vo eins og ljóst mun verða í næsta kafla. Sé hins vegar hugað að því hvaðan líklegast er að Benedikt hafi fengið handritið þá vekur athygli að í Sigurðarregistri frá 1525 er minnst á Önnu stúku í Munkaþverárklaustri sem var kapella helguð heilagri Önnu. Á Hólum var einnig samskonar stúka helguð Önnu samkvæmt erfðaskrá Gottskálks biskups Nikulásssonar frá 6. júní 1520.²¹ Ennfremur má geta þess að efst á hægra barmi kantarakápu Jóns biskups Arasonar er mynd af heilagri Önnu með Maríu dóttur sína í fanginu.²² Saga heilagrar Önnu hefur næstum örugglega verið til á báðum þessum stöðum. Þó að upphaflega hafi verið um skinnhandrit að ræða hafa þau með tíð og tíma látið á sjá. AM 82 8vo hefur væntanlega verið skrifað til að bjarga texta lúins skinnhandrits og er það sjálfsagt ástæða þess að handritið er óheilt að aftan. Ekkert hefur tapast aftan af AM 82 8vo eins og sjá má á síðasta blaði þess en þar er síðasta orðið á bl. 112r: „alleinasta“ og eru síðustu þrír stafirnir skrifaðir fyrir neðan orðið sem griporð. Blað 112v hefur hins vegar verið skilið eftir autt þó að síðar hafi verið bætt þar inn með annarri hendi vangaveltum um aldur Maríu meyjar.²³ Það virðist því sem að ekkert hafi glatast aftan af AM 82 8vo og skrifari þess hafi haft pláss til að halda áfram en forritið hins vegar ekki náð lengra.

Munkaþverá og Hólar verða að teljast líklegir upprunastaðir AM 82 8vo sökum tengsla Benedikts við þá. Hólar eru e.t.v. fyrirfram ólíklegri þar sem að það fyrsta sem Árni Magnússon gerði er hann kom til Íslands vegna jarða-

²⁰ Steph 27, bl. 286v–290r. Þess skal getið að ekki er allt sem er í lok Svartskinnu frá Benedikt komið og má því til merkis benda á Designation yfir prestaköll í Skálhóltsstifti 1736 og að sama skapi yfir Hólastifti 1748, sbr. bl. 294r og 297v.

²¹ *Saga heilagrar Önnu*, bls. xxxv, sjá einnig neðanmáls. Þess má jafnframt geta að samkvæmt Sigurðarregistri voru til líkneski af Önnu bæði á Möðruvöllum í Hörgárdal og á Völlum í Svarfaðardal. Hugsanlega hefur það enn verið þar í tíð séra Eyjólfss og af þeim sökum ekki ólíklegt að hann hafi tekið sig til og skrifað söguna upp. Vitað er að Eyjólfur lagði sig eftir því að safna og skrifa upp sögur en þó aðallega Íslendingasögur, sbr. *Annálar 1400-1800 I*, bls. 373. Sagnaregistrið sýnir þó að hann hefur þekkt fleira en Íslendingasögur.

²² Kristján Eldjárn, *Hundrað ár í Þjóðminjasafni*, nr. 35. Um dýrkun Önnu á Íslandi, sjá *Saga heilagrar Önnu*, bls. xxix–xliv. Við það má bæta að í reikningum bræðralags Íslandskaupmanna í Hamborg sem kenndu sig við heilaga Önnu er að finna elstu heimild um prentun á íslensku árið 1530, sbr. Björn Þorsteinsson, „Elzta heimild um prentun á íslenzku“, bls. 96–97.

²³ AM 82 8vo, bl. 112r–v; *Saga heilagrar Önnu*, bls. lxxii–lxxiii.

bókarverkefnisins sumarið 1702 var að heimsækja fornvin sinn Björn Þorleifsson Hólabiskup.²⁴ Hann hefði því væntanlega þefað handritið uppi hefði það legið þar. Jafnframt er óljóst nákvæmlega hvenær Benedikt hafði stólsforráð á Hólum. Ef það var eftir 1722 er ólíklegt að handritið hafi komið þaðan. Munkaþverá er því líklegri kosturinn af þessum tveimur enda hélt hann klaustrið 1721-1722 og hefur þá jafnframt búið þar.²⁵ Hins vegar er ekki úti-lokað að hann hafi fengið handritið einhversstaðar annars staðar frá.

Á bilinu 1601-1721 héldu fjórir menn Munkaþverárklostur. Sama fjölskyldan hélt klaustrið nær alla 17. öldina. Árið 1601 fékk Björn Benediktsson klaustrið, sonur hans Magnús tók við því af honum og Björn sonur Magnúsar tók við því af föður sínum. Frá 1695 hélt Sveinn Torfason klaustrið.²⁶ AM 82 8vo er talið skrifað á fyrri hluta 17. aldar og hefur því hugsanlega verið skrifað upp að forlagi annaðhvort Björns Benediktssonar eða Magnúsar sonar hans. Þess má geta að Elín, kona Björns og móðir Magnúsar, var dóttir Páls Jónssonar á Staðarhóli og Helgu dóttur Ara lögmanns Jónssonar sem stóð fyrir uppskrift á sögu heilagrar Önnu eins og fram er komið.²⁷

Skinnbliðin úr helgisíðabókinni sem AM 82 8vo var bundið í kunna að vera lykillinn að þessari gátu því sé handritið skrifað fyrir Munkaþverármenn er ekki ólíklegt að skinnkápan hafi verið úr bók sem legið hafi þar. Því miður er lítið vitað um skinnbliðin en samkvæmt útgefinni skrá Merete Geert Andersen munu þau vera úr grallara, þ.e. sálmasöngsbók, frá 14. öld. Andersen setur spurningarmerki við það hvort handritið sé íslenskt en önnur sekvensían

²⁴ Már Jónsson, *Árni Magnússon. Ævisaga*, bls. 191.

²⁵ *Alþingisbækur Íslands* XI, bls. 23 og 80. Benedikt virðist hafa verið sviptur klaustrinu fyrir orð Árna Magnússonar en Rentukammer leitaði álits hans m.a. um afgjöld af Munkaþverárklostri með bréfi frá 3. mars 1722. Árni svaraði 11. apríl 1722 og benti m.a. á að Benedikt væri vara-lögmaður að norðan og vestan og í raun ígildi lögmans en umrætt klautur væri staðsett norðanlands. Einnig væri hann sýslumaður í Þingeyjarsýslu þar sem stóran hluta klauturjarðanna væri að finna. Jafnframt þessu sagði Árni að valdsmannsbragur og ríkidæmi Benedikts ykist með hverju ári. Ef ofan á þetta allt saman bættist staða klauturhaldara gæti það stofnað réttaröryggi bænda Munkaþverárklostursjarða í hættu því við það yrði Benedikt bæði húsbóndi þeirra og dómari, sbr. *Arne Magnusson. Embedsskrivelser og andre offentlige aktstykker*, bls. 545-549.

²⁶ Sigurjón Páll Ísaksson, „Magnús Björnsson og Möðruvallabók“, bls. 136, 138-139 og 146. Um kirkjur og húsakost á Munkaþverá á þessum tíma, sjá Guðrún Harðardóttir, „Nokkrar kynslóðir kirkna og klauturhúsa á Munkaþverá“, bls. 5-42.

²⁷ Um ættfærsluna, sjá Jakob Benediktsson, *Gísli Magnússon (Vísi-Gísli). Ævisaga, ritgerðir, bréf*, bls. 4. Þess skal þó getið að AM 82 8vo er ekki eftirrit af AM 238 fol III heldur systurrit þess um glataðan millilið, sbr. *Saga heilagrar Önnu*, bls. cxxxix.

á seinna blaðinu mun vera mjög sjaldgæf og finnst aðeins í fjórum öðrum handritum sem öll eru frá norður Frakklandi.²⁸ Handritið þarf því ekki að hafa verið skrifað í klaustrinu og er í raun ólíklegt að svo sé því að stórbruni varð á Munkaþverá árið 1429. Þar brann kirkjan, klaustrið og allt það góss sem innanstokks var en að auki létust tveir munkar í brunanum.²⁹ Hafi handritið verið skrifað á 14. öld í klaustrinu og haldist í eigu þess hefði það eflaust orðið eldinum að bráð. Hugsanlega hefur þess verið aflað frá norður Frakklandi þegar verið var að byggja upp nýtt bókasafn í kjölfar brunans eða það borist klaustrinu eftir öðrum leiðum.³⁰ Hvað sem því líður þá missti handritið notagildi sitt við siðaskiptin og klausturhaldarar á Munkaþverá freistuðust til að nýta sér blöð þess, t.d. til bókbands.

Hinar bækurnar í sendingu Benedikts voru, í fyrsta lagi, handrit af nokkrum útskýringum Páls Vídalíns yfir fornryði Jónsbókar.³¹ Í öðru lagi var um prentaðar bækur að ræða. Annars vegar sálmabók Marteins biskups sem getur ekki verið önnur en sú sem hann lét prenta í Kaupmannahöfn árið 1555 ásamt handbók presta og voru bæði kverin bundin saman í eina bók. Þannig hefur eintak Benedikts líkast til einnig verið því eins og fram kemur hér á eftir átti hann einnig handbókina. Jafnframt segist hann í bréfinu senda séra Eyjólfí hana svo hann geti skemmt sér yfir því hversu frumstæð kristnin hafi verið hér á landi í bernsku sinni og á þá væntanlega annaðhvort við handbókina eða leirhnoðið á sálmabókinni.³² Hins vegar bókin sem Benedikt kallar húskross Kioges og er líkast til eftir Peder Nielsen Kjøge. Þó er einungis ein bók þekkt eftir hann. Hún kom út árið 1693 og bar heitið Vandre-Bog udi Riim: Indeholdende Morgen- og Aften-Bønner, Med Morgen og Aften Sange.³³

Vert er að staldra aðeins við orð Benedikts um Reykdæla sögu og Víga-Skútu en svo virðist sem ráða megi af orðum hans að hann hafi talið sögu

²⁸ Merete Geert Andersen, *Katalog over fragmentsamlingen Accessoria 7 i den Arnemag-næanske håndskriftsamling i København*, bls. 20.

²⁹ *Islandske annaler indtil 1578*, bls. 295.

³⁰ Þess má geta að Jón Þorláksson skrifaði latneska messubók eða grallara árið 1473 að forlagi Bjarna sonar Ívars junkera Hólm sem gaf klaustrinu að Munkaþverá bókina, sjá Ólafur Hall-dórsson, „Jónar tveir Þorlákssynir“, bls. 257-258.

³¹ Páll Vídalín, *Skýringar yfir fornryði lögbókar*, sjá bls. 16-55 um alin að lengd og meðalmann.

³² Halldór Hermannsson, „Icelandic books of the sixteenth century (1534-1600)“, bls. 7-10; Þf. Einkaskjalasafn E 6. Benedikt Þorsteinsson: bréf til séra Eyjólfis Jónssonar 23. desember 1722. Handbók Marteins biskups hefur verið gefin út, sjá Arngrímur Jónsson, *Fyrstu hand-bækur presta á Íslandi eftir siðbót*, bls. 23-55.

³³ *Dansk biografisk leksikon* 8, bls. 15; H. Ehrencron-Müller, *Forfatterlexikon omfattende Dan-mark, Norge og Island indtil 1814 IV*, bls. 417-418.

Böðmóðs gerpis og Grímólfs tilheyra henni. Jafnframt segir hann söguna sjaldgæfa en samskonar orð lætur hann falla um sögu heilagrar Önnu fyrir í bréfinu en á þeim tíma voru varla til mörg eintök af þeirri sögu á landinu. Saga Böðmóðs gerpis og Grímólfs er nú með öllu óþekkt og óvíst er hvort hún hafi nokkurn tímann verið skráð. Samkvæmt dánarbúi Benedikts átti hann þó þrjú eintök af Landnámu sem gefin var út í Skálholti árið 1688. Þar er minnst á sögu af Böðmóði gerp og Grímólfi og hefur hann líkast til ályktað af sameiginlegu söguviði sagnanna að hún hafi verið hluti af Reykdæla sögu og Víga-Skútu sem hann átti einungis í óheilu handriti.³⁴

Án efa hafa bækurnar komið séra Eyjólfvi að notum og hann því talið sig skyldugan að gjalda gott með góðu. Óvíst er hvort hann hafi látið Sturlungu-handrit sitt af hendi við Stefán djákna en þó er ljóst að hann hefur staðið fyrir því að fyllt var í eyðurnar í Sturlungu Benedikts. Vitnisburð þess má finna í inngangsritgerð Jóns Ólafssonar úr Grunnavík að fornum fræðum sem er dagsett í janúar 1752. Þar segir Jón er hann ræðir um Sturlungu: „Þorsteinn Ketilsson, prófastur í Eyjafirði, bætti í eyðurnar í afriti sem er í eigu Jóns Benediktssonar sýslumanns í Þingeyjarsýslu á Norðurlandi.“³⁵ Vitað er að Þorsteinn Ketilsson skrifaði upp Sturlungu eftir fyrirmælum séra Eyjólfv og eru þrjú handrit varðveitt með hendi hans.³⁶ Umræddur Jón, eigandi handritsins, var sonur Benedikts og frændi Grunnavíkur-Jóns sem dvaldi hjá honum í Rauðaskriðu veturinn 1749-1750 og var því í aðstöðu til að vita þetta.³⁷

³⁴ Þí. Skjalasafn amtmanns II, 113b, bl. 270r; *Íslendingabók-Landnámabók*, bls. 198; *Sagan Landnáma*, bls. 80. Þess má geta að séra Eyjólfur átti Reykdælu eða Vémundar sögu og Víga-Skútu eins og hún er kölluð í handriti með hendi hans frá um 1720 sem er að finna í Lbs 2474 4to, sbr. *Skrá um handritasöfn Landsbókasafnsins* III, bls. 323-324.

³⁵ Jón Ólafsson, „Inngangsritgerð að fornum fræðum“, bls. 53 og 60 en þaðan er beina tilvitnunin tekin.

³⁶ Guðrún Ása Grímsdóttir, „Heimkynni uppskrifta Sturlunga sögu“, bls. 16.

³⁷ Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, bls. 243; Ludvig Holberg, *Nikulás Klím*, bls. xi. Þess ber að geta að Benedikt lánaði Árna Magnússyni umrætt handrit en er hann reyndi að endurheimta það úr dánarbúi hans fannst það ekki. Grunnavíkur-Jón lofaði Benedikt í bréfum sínum að senda handritið kæmi það í leitirnar. Það virðist þó ekki hafa gerst því Jón Benediktsson hugðist skrifa Sturlungu upp eftir góðu handriti fyrir föður sinn er hann innritaðist í Kaupmannahafnarháskóla í árslok 1732. Af því varð þó ekki því hann sneri rակleidis heim við dauða föður síns. Hann mun þó hafa ráðið Grunnavíkur-Jón til að skrifa Sturlungu upp fyrir sig og gerði hann það í félagi við Jón Árnason, Jón Marteinsson og Böðvar Jónsson. Forritið var AM 115 fol en verkið dróst úr hófi fram því fyrri bindið var ekki tilbúið fyrir en 1738 og það seinna barst ekki fyrir en með vorskipum 1740 og þá ósamanlesíð, sbr. AM 996 4to I, bl. 19v, 25r, 27v, 36r, 43r, 59r, 73r-v, 83v, 102v, 103v og 109r-v og Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, bls. 31; Bjarni Jónsson, *Íslenzkir Hafnarstúdentar*, bls. 76. Einungis

4. Rauðaskriðubréf

Á alþingi árið 1724 vék Níels Fuhrmann amtmaður Oddi Sigurðssyni lögmanni úr embætti. Oddur fór úr landi ári síðar í trássi við vilja amtmanns sem hafði synjað honum um vegabréf og þar með fararleyfi. Vorið 1726 fékk hann leyfi konungs til að stefna málum sínum fyrir hæstarétt og var Benedikt meðal þeirra sem fengu hæstaréttarstefnu frá honum. Benedikt sigldi til Kaupmannahafnar haustið 1726 með Akureyrarkaupmanni. Þann 23. apríl 1727 var kveðinn upp dómur í máli Odds og var dæmd af honum æran, búslóðin og honum m.a. gert að greiða Benedikt 100 ríkisdali í málskostnað.³⁸

Benedikt sat ekki auðum höndum meðan á seinni Kaupmannahafnardvöl hans stóð, veturinn 1726-1727, því auk alls vafsturs í kringum hæstaréttarmálið lét hann prenta rit eftir sig. Það fjallaði um eldgosíð í Kröflu árið 1724 en var ekki stórt í sniðum, líkast til tvíblöðungur og samkvæmt bókfræðiritum í fjögurra blaða broti. Því miður virðist ekkert eintak af bæklingi Benedikts hafa varðveist.³⁹

Jafnframt mun Benedikt, þá um veturinn, hafa komist í kynni við Árna Magnússon enda ekkert lengur til fyrirstöðu þar sem hann stóð nú réttu megin við Odd Sigurðsson. Hann hafði með sér handrit og bækur frá Íslandi í því augnamiði, að því er virðist, að banka upp á hjá Árna. Árni hefur tekið vel á móti honum og hafa þeir vafalaust rætt um handrit og Benedikt sjálfsgat svip-

seinna bindi þessa handrits virðist hafa varðveist, sbr. *Árna saga biskups*, bls. xxxvi-xxxvii og lviii-lix. Af ofangreindum orðum Grunnavíkur-Jóns má ráða að Sturlunguhandrit Benedikts hafi komið fram á bilinu 1740-1751 og það verið sent syni hans en árin 1743-1751 hafðist Grunnavíkur-Jón við á Íslandi, sbr. Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, bls. 231.

³⁸ Jón Jónsson, *Oddur Sigurðsson lögmaður*, bls. 205, 214, 233 og 235-236; *Annálar 1400-1800* I, bls. 528 og 634.

³⁹ Þorvaldur Thoroddsen telur að skrif Benedikts sé byggt á skýrslu séra Jóns Sæmundssonar en vandséð er hvernig hann getur fullyrt það þar sem hann hefur tæpast haft bækling Benedikts í höndunum. Þorvaldur prentar titil bæklingins og setur upphrópunarmerki innan sviga á eftir „Krofla“ sem er prentvilla, sjá „Skýrslur um Mývatnselda 1724-1729“, bls. 385. Þessi villa mun þó ekki úr bæklingi Benedikts heldur mun líkast til komin úr bókfræðiriti frá 1820 þar sem sömu prentvillu er að finna, sbr. N. Nyerup og J.E. Kraft, *Almindeligt Litteraturlæxicon for Danmark, Norge og Island*, bls. 613. Í samskonar riti sem Jens Worm tók saman og kom út árið 1784 er titillinn hins vegar tilfærður prentvillulaus og hljóðar svo: „Efterretning om den Jordbrand, som Aar 1724 og følgende Aar har grasseret i Bierget Krafla og deromkring“, sbr. Jens Worm, *Forsøg til et lexicon over danske, norske og islandske lærde mænd* III, bls. 789. Ekki er bæklingins getið í *Bibliotheca Danica* II, d. 203 en þar eru þó tveir tvíblöðungar um íslensk eldgos sem prentaðir voru 1726 og er annar þeirra ritlingur séra Jóns Sæmundssonar um Kröflu.

ast um í safni Árna og e.t.v. fengið handrit að láni til að skrifa upp þar ytra. Þegar hann hélt heim, þann 10. júní samkvæmt dagbók Grunnavíkur-Jóns, skildi hann eftir í fórum Árna handrit sitt af Sturlungu auk handbókar Marteins biskups en Árni ætlaði að fylla eyður þess og binda það inn fyrir hann.⁴⁰

Eftir þessa seinni Kaupmannahafnarvist Benedikts hefja þeir Árni að skiptast á bréfum. Aðeins bítar eru varðveittir úr tveimur bréfum Árna til Benedikts en þeir tilheyra fylgiskjali Benedikts úr bréfi hans frá 3. október 1731 til skiptabús Árna. Þar fer hann fram á að sér verði skilað því Sturlunguhandriti sem hann hafði lánað Árna árið 1727. Bítarnir eru úr bréfum frá 17. júní 1727 og 20. júní 1728. Af þeim má sjá að til stóð að Benedikt fengi lánuð handrit af Hungurvöku sem hafði tilheyrt Oddi Sigurðssyni, Eddu og Sturlungu.⁴¹

Gleggst um viðskipti þeirra er þó bréf skrifað í Rauðaskriðu þann 7. október 1729. Það er jafnframt eina bréfið sem varðveist hefur á milli þeirra og líkast til eina bréf Benedikts sem borist hefur Árna, því óvíst er hvort Benedikt svaraði fyrsta bréfi Árna haustið 1727. Það hefur a.m.k. ekki varðveist og að auki hefur hann tæpast náð að útrétta nokkuð á svo skömmum tíma því óvenjumikið var að gera hjá honum eftir alþingi 1727 þar sem hann var orðinn lögmáður og leiddi lagaverkið eftir dauða Páls Vídalíns. Í Rauðaskriðubréfinu kemur í ljós að Benedikt hafði þegar skrifað Árna haustið 1728 áður en honum barst bréf hans í hendur og vegna þess hversu seint bréf Árna skilaði sér gat hann ekki svarað því efnislega. Bréfið auk sendingar sem því fylgdi hafði hann sent með Hofsósskipi haustið 1728 en það brotnað á útsiglingunni með þeim afleiðingum að bæði áhöfn og farmur tapaðist.⁴²

Sökum þess er Rauðaskriðubréfið að miklu leyti endurtekning á bréfi hans frá árinu áður og gefur þ.a.l. góða mynd af því sem á milli þeirra fór frá vormánuðum 1727 til ársloka 1729. Í því segir Benedikt óttast að Árni hafi ekki skrifað sér um sumarið vegna þess að hann hafi ekki fengið bréf frá sér. Mun það væntanlega rétt til getið því ekki er að finna neitt bréf til Benedikts meðal þeirra tæplega 40 bréfa sem Árni skrifaði til Íslands árið 1729. Benedikt

⁴⁰ *Arne Magnussons private brevveksling*, bls. 628; Jón Ólafsson, *Relatio af Kaupinhafnarbrunum sem skeði í október 1728*, bls. 21. Benedikt mun þó ekki hafa skrifað upp söguþátt af Nítíðu hinni frægu eftir bókum Árna Magnússonar í Kaupmannahöfn haustið 1726 því hann setti punktinn aftan við þáttinn þann 18. febrúar 1726 í Rauðaskriðu, sbr. ÍB 312 4to, bls 28. Sjá einnig *Skrá um handritasöfn Landsbókasafnsins II*, bls. 801, þar sem einungis ártalið er gefið upp.

⁴¹ *Arne Magnussons private brevveksling*, bls. 627-628.

⁴² *Arne Magnussons private brevveksling*, bls. 628-629. Um skipskaðann, sjá *Annálar 1400-1800 I*, bls. 533 og 639-640.

þakkar jafnframt fyrir bókasendingu sem fylgdi bréfi Árna frá 1728 en í henni var Noregssaga Pormóðar Torfasonar og Grágásarhandrit. Báða titlana er að finna í virðingargerðinni yfir bókasafn Benedikts en umrætt Grágásarhandrit mun vera það sem var í foliobroti og innihélt m.a. Járnsíðu. Það var uppskrift af AM 338 fol sem Ásgeir Jónsson hafði gert árið 1694. Árni lánaði Oddi Sigurðssyni handritið til afritunar veturinn 1722-1723 og lét hann Sigurð Vigfússon Íslandströll skrifa það upp fyrir sig. Árni eignaðist síðar handrit Odds og fékk svo Benedikt það.⁴³

Í bréfinu minnist Benedikt á Kaupmannahafnarbrunann sem hafði geisað árið áður og vottar Árna samúð sína yfir því að eldurinn hafi læst sig í hús hans og bókasafn. Hann biður Árna þó um að uppfylla loforð sitt um handritalánið og að hann skili sér jafnframt Sturlunguhandriti sínu, séu umrædd handrit óbrunnin. Með Hofsósskipi árið áður hafði hann sent Árna nýja lýsingu á Kröflu með ósk um að hann léti þýða og prenta hana fyrir sig. Sökum skip-skaðans hyggst hann láta það bíða, þó hann eigi afrit til, því enn séu jarðhræringar í gangi.⁴⁴

Af Rauðaskriðubrèfinu má sjá hvað Benedikt var að sýsla fyrir Árna árið 1728 því að öll sú vinna hvarf í hafið með Hofsósskipi og hann þurfti að hefjast handa á ný. Þar á meðal voru uppskriftir af máldögum sem Árni hafði óskað sérstaklega eftir. Gottskálks og Goðsvins biskupa bréf, sem Benedikt hafði líklega greint Árna frá í Kaupmannahöfn og voru til í Bólstaðarhlíð í ungðæmi hans, hafði hann þó ekki getað haft upp á. Benedikt kveðst ómögulega geta sent afrit af máldögnum nú því flestum hafi verið skilað og að auki væri hann hlaðinn öðrum störfum en lofaði engu að síður að gera hvað hann gæti. Með Hofsósskipi hvarf einnig uppskrift af Artúrs kappa sögum eftir handriti Benedikts en til að uppfylla loforð sín segist hann senda Árna nú sjálft forritið. Hann kveðst þó ekki geta sent áttþættings rímu af Þórði hreðu eftir Þorvald Magnússon en lofar henni að ári geti hann útvegað skrifara.⁴⁵

⁴³ *Arne Magnussons private brevvæksling*, bls. 629, sjá einnig bls. 158-159; Jón Margeirsson, „Bréf Árna Magnússonar til Íslands 1729.“, bls. 124 og 129-159; *Arne Magnussons i AM. 435 A-B, 4to indeholdte Håndskriftfortegnelser*, bls. 51; *Katalog over den Arnemagnæanske håndskriftsamling I*, bls. 277. Um Sigurð Vigfússon, sjá Páll Eggert Ólason: *Íslenzkar æviskrár IV*, bls. 272-273.

⁴⁴ *Arne Magnussons private brevvæksling*, bls. 630. Orð Benedikts gætu gefið til kynna að Árni hafi aðstoðað við að koma Kröflubæklingi hans á prent árið 1726.

⁴⁵ *Arne Magnussons private brevvæksling*, bls. 629-630. Þorvaldur Magnússon mun hafa unnið fyrir sér sem skáld og héldu heldri menn honum uppi en í staðinn orti hann fyrir þá, sbr. Finnur Sigmundsson, *Rímnatal II*, bls. 150-151. Vel má vera að Þorvaldur hafi dvalið um hríð

Að lokum er það sem mestu varðar hér, en það er saga heilagrar Önnu. Um hana segir Benedikt: „Það vildi til heppnis að ég ekki sendi Önnu sögu út í fyrra með Hofsóss skipi, því það var hennar fatum að ég var ekki búinn að láta útskrifa hana, nú fylgir hún þessu bréfi og er betra seint en aldrei. Sömuleiðis Artus kappa sögurnar, sem þó á ekki saman við hennar andlega vísdóma, annars vantar í sögurnar og tvíla ég þær séu hér í landi að fá complet.“⁴⁶

Af orðum Benedikts er ljóst að hann hefur látið taka afrit af sögu heilagrar Önnu og haldið því eftir en sent forritið utan. Sögunnar gætir þó ekki meðal handrita Benedikts í dánarbúsuppskriftinni en gæti leynst þar engu að síður því sum handritin eru einungis auðkennd eftir fremstu sögum þeirra. Handritin og bréfið sem þeim fylgdu bárust Árna þá um haustið og hefur hann skrifað utan á bréf Benedikts: „Með Akureyrarskipi Sr. Søren Pedersen.“⁴⁷ Þegar hann opnaði bókasendingu Benedikts hefur svo heilög Anna birst honum ásamt köppum Artúrs konungs.

Í kjölfar brunans haustið 1728 var Árni á hrakhólum með húsnaði auk þess að vera brotinn maður. Í ævisögu Árna Magnússonar segir: „Svo virðist sem Árni hafi flutt handritin með sér milli húsa og haldið þeim í röð og reglu eftir því sem pláss leyfði. Engin merki eru þess aftur á móti að hann hafi haldið uppteknum hætti við að skrifa minnisgreinar um einstök handrit til góða fyrir síðari tíma fræðimenn.“⁴⁸ Þetta mun eflaust ástæða þess að engar minnisgreinar fylgja AM 82 8vo. Óljóst er hvenær Akureyrarskip sigldi inn til

í Rauðaskriðu hjá Benedikt lögmanni en hann orti erfiðjóð eftir Benedikt sem er í Lbs 789 8vo, bl. 62r-65r. Svo virðist sem Benedikt fari með rangt mál hvað heiti rímnanna varðar því líklegra er að hann eigi við rímur af Hrólfi kraka en Þorvaldur bætti átta rímum aftan við ellefu rímur sem séra Eiríkur Hallsson hafði ort út af sömu sögu. Rímur Þorvalds af Þórði hreðu eru hins vegar fimmtán að tölu og stemmir því illa við orð Benedikts um að ríman hafi verið í átta þáttum, sjá Finnur Sigmundson: *Rímnatal* I, bls. 261 og 513. Um Þorvald vísast annars til útgáfu Hrólfs rímna, sbr. Eiríkur Hallsson og Þorvaldur Magnússon, *Hrólfs rímur kraka*, bls. xxvi-xxviii.

⁴⁶ *Arne Magnussons private brevvexling*, bls. 629-630. Ekki er ólíklegt að Arthúrs kappa sögurnar sem Benedikt sendi Árna sé handritið AM 179 fol sem á það sameiginlegt með AM 82 8vo að engar upplýsingar fylgja um hvaðan Árni fékk það. Að auki eru sögurnar sem það varðveitir óheilar og samsvara því ummælum Benedikts. AM 179 fol er skrifað af séra Jóni Erlendssyni í Villingaholti en hvar það var niðurkomið áður en það barst Árna Magnússyni er ekki vitað. Vert væri því að bera hendur á eyðufyllingum í AM 179 fol saman við hönd Benedikts Þorsteinssonar. Um handritið vísast á eftirfarandi útgáfur: *Ívens saga*, bls. civ-cix; *Möttuls saga*, bls. c-cvii; *Mírmanns saga*, bls. xxiii-xxv; *Eiríks saga víðförla*, bls. ccxii-ccxvii; *Beyers saga*, bls. xciii-xcix og Desmond Slay, „Order in AM 179 fol“, bls. 160-165.

⁴⁷ *Arne Magnussons private brevvexling*, bls. 628.

⁴⁸ Már Jónsson: *Árni Magnússon. Ævisaga*, bls. 335.

Kaupmannahafnar en af dagsetningu Rauðaskriðubrэфsins að dæma væri ekki ólíklegt að það hafi borist Árna í lok október. Hann hefur því haft um tvo mánuði til að rannsaka söguna en þann 24. desember tók hann banasóttina og dó að morgni 7. janúar 1730. Á meðan Árni lá banaleguna sagði Grunnavíkur-Jón honum uppbyggilegar sögur.⁴⁹ Saga heilagrar Önnu hefur þó tæpast verið þar á meðal því Jón virðist ekki hafa þekkt hana. Í skrá yfir Árnasafn, sem hann tók saman árið 1730, segir um handrit nr. 82 í átta blaða broti: „Maríu saga með s(ett)lettri, innfest. Defect.“⁵⁰ Grunnavíkur-Jón mun því upphafsmáður að rangskráningu handritsins og hafði það því dulist mönnum í meira en tvær aldir.

5. Lokaorð

Hér að ofan var reynt að gefa yfirlit yfir ævi Benedikts Þorsteinssonar, síðasta eiganda sögu heilagrar Önnu í AM 82 8vo áður en handritið barst Árna Magnússyni. Reifað var hvar og hvenær Benedikt klófesti handritið en ekki komist að endanlegri niðurstöðu. Líklegast þótti þó að Benedikt hafi nálgast það að Munkaþverá eftir að hann hafði fengið umboð fyrir klaustrinu á alþingi þann 18. júlí 1721. Ekki er ólíklegt að handritið hafi verið skrifað þar í byrjun 17. aldar og skinnblöð úr latneskri helgisiðabók sem þar lá hafi verið notuð til bókbands. Ljóst er að þó nú sé einungis eitt heillegt handrit varðveitt af sögunni þá kann séra Eyjólfur Jónsson að hafa tekið afrit af henni og Benedikt hefur gert það fyrir víst. Sagan lá því ekki öllum gleymd í handritasafni Árna Magnússonar fram yfir miðja síðustu öld því ætla má að hún hafi a.m.k. verið lesin á seinni hluta 18. aldar og jafnvel lengur af þeim sem eftirrit Benedikts hafnaði hjá.

⁴⁹ Már Jónsson: *Árni Magnússon. Ævisaga*, bls. 337-339. Um síðustu daga Árna Magnússonar vísast til dagbókar Grunnavíkur-Jóns, sbr. Jón Ólafsson, *Relatio af Kaupinshafnarbrunum sem skeði í október 1728*, bls. 43.

⁵⁰ Thott 1046 fol, bls. 176. Skráin er til í fleiri eiginhandarritum Grunnavíkur-Jóns en hana tók hann saman á dögunum 10. ágúst til 26. september 1730, sbr. Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*, bls. 47-48.

HEIMILDIR

*Handrit og skjöl**Þjóðskjalasafn Íslands (ÞÍ):*

Skjalasafn stiftamtmanns

III-49a. Bréf Odds Sigurðssonar til stiftamtmanns 1708-1710.

III-192, 1. Bréf frá Íslendingum í Kaupmannahöfn til stiftamtmanns 1707-1787.

Skjalasafn amtmanns

II-113b. Dánarbú embættismanna 1734-1736.

Sýsluskjalasafn

Pingeyjarsýsla V-C, 2. Dóma- og þingbók Þorgríms lögsagnara Jónssonar og Benedikts sýslumanns Þorsteinssonar 1708-1712.

Einkaskjalasafn

E 6. Eyjólfur Jónsson, prestur á Völlum.

Skjalasafn Þjóðskjalasafns Íslands

KA/4. Hannes Þorsteinsson, Æfir lærða manna 4, Benedikt Þorsteinsson.

Stofnun Árna Magnússonar:

AM 450 fol. Pappírar jarðabókarnefndar.

AM 996 4to I-III. Ágrip bréfa Jóns Ólafssonar úr Grunnavík til Íslands árin 1728-1742 og 1755-1778.

AM 82 8vo. Saga heilagrar Önnu skrifuð á fyrri hluta 17. aldar.

AM Apogr. Dipl. Isl. V, 7. Uppskriftir íslenskra skjala gerðar á vegum Árna Magnússonar.

Steph 27. Svartskinna, safn skjala með hendi Benedikts Þorsteinssonar lögmans frá því um 1730 I-II.

Handritadeild Landsbókasafns-Háskólabókasafns:

Lbs 49 4to. Jónsbók með hendi Benedikts Þorsteinssonar frá 1717.

Lbs 789 8vo. Sálma- og kvæðabók frá 18. öld.

ÍB 46 4to. Ættartölubók með hendi Benedikts Þorsteinssonar frá um 1720-1730.

ÍB 312 4to. Söguþáttur af Nítíðu hinni frægu með hendi Benedikts Þorsteinssonar frá 1726.

Konungsbókhlaða í Kaupmannahöfn:

Thott 1046 fol. Eiginhandarrit af skrá Jóns Ólafssonar úr Grunnavík yfir Árnasafn frá 1730. [Myndir í Árnastofnun í Reykjavík].

Fræðirit

Alþingisbækur Íslands. I-XVII. Reykjavík, 1912-1990.

Annálar 1400-1800. I-VII. Hannes Þorsteinsson, Jón Jóhannesson, Þórhallur Vilmundarson og Guðrún Ása Grímsdóttir gáfu út. Reykjavík, 1922-1998.

Arne Magnusson. Embedsskrivelser og andre offentlige aktstykker. Kristian Kålund gaf út. Kaupmannahöfn, 1916.

- Arne Magnussons i AM. 435 A-B, 4to indeholdte Håndskriftfortegnelser.* Kristian Kålund gaf út. Kaupmannahöfn, 1909.
- Arne Magnussons private brevveksling.* Kristian Kålund gaf út. Kaupmannahöfn, 1920.
- Arngrímur Jónsson, *Fyrstu handbækur presta á Íslandi eftir siðbót.* Reykjavík, 1992.
- Árna saga biskups.* Þorleifur Hauksson gaf út. Reykjavík, 1972.
- Bekker-Nielsen, Hans, „St. Anna i islandsk senmiddelalder.“ *Fróðskaparrit* 13 (1964), bls. 203-212.
- Bevers saga.* Christopher Sanders gaf út. Reykjavík, 2001.
- Bibliotheca Danica.* I-V. Christian Bruun tók saman. 2. útgáfa. Kaupmannahöfn, 1961-1963.
- Bjarni Jónsson, *Íslenzkir Hafnarstúdentar.* Akureyri, 1949.
- Björn Þorsteinsson, „Elzta heimild um prentun á íslenzku.“ *Saga* 3 (1960-1963), bls. 96-97.
- Bogi Benediktsson, *Sýslumannaæfir.* I-V. Jón Pétursson og Hannes Þorsteinsson bættu við og gáfu út. Reykjavík, 1881-1932.
- Dansk biografisk leksikon.* 1-16. 3. útgáfa. Sv. Cedergreen Bech ritstjóri. Kaupmannahöfn, 1979-1984.
- Ehrencron-Müller, H., *Forfatterlexikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814.* 1-12. Kaupmannahöfn, 1924-1935.
- Einar Bjarnason, *Lögrettumannatal.* Reykjavík, 1952-1955.
- Eiríks saga víðförla.* Helle Jensen gaf út. (EAB 29). Kaupmannahöfn, 1983.
- Eiríkur Hallsson og Þorvaldur Magnússon, *Hrólfs rímur kraka.* Finnur Sigmundsson gaf út. Rit Rímnafélagsins IV. Reykjavík, 1950.
- Finnur Sigmundsson, *Rímnatal.* I-II. Reykjavík, 1966.
- Gísli Baldur Róbertsson, „Áform um endurskoðun íslenskra laga.“ *Jónsbók. Lögþók Íslendinga. Hver samþykkt var á alþingi árið 1281 og endurnýjuð um miðja 14. öld en fyrst prentuð árið 1578.* Már Jónsson gaf út. Sýnisbók íslenskrar alþýðumenn-ingar 8. Reykjavík, 2004, bls. 35-54.
- Guðrún Ása Grímsdóttir, „Heimkynni uppskrifta Sturlunga sögu.“ *Skjöldur* nr. 11 (1996), bls. 12-16.
- Guðrún Harðardóttir, „Nokkrar kynslóðir kirkna og klausturhúsa á Munkaþverá.“ *Árbók hins íslenska fornleifafélags* 1996-1997. Reykjavík, 1998, bls. 5-42.
- Halldór Hermannsson, „Icelandic books of the sixteenth century (1534-1600).“ *Islandica* IX. New York, 1916.
- Holberg, Ludvig, *Nikulás Klím.* Íslenzk þýðing eftir Jón Ólafsson úr Grunnavík (1745). Jón Helgason gaf út. Íslenzk rit síðari alda 3. Kaupmannahöfn, 1948.
- Islandske annaler indtil 1578. Gustav Storm gaf út. Christiania, 1888. (Ljósprentuð útgáfa Ósló, 1977).
- Íslendingabók-Landnámabók.* Jakob Benediktsson gaf út. Íslenzk fornrit I. Reykjavík, 1968.
- Ívens saga.* Foster W. Blaisdell gaf út. (EAB 18). Kaupmannahöfn, 1979.
- Jakob Benediktsson, *Gísli Magnússon (Vísí-Gísli). Ævisaga, ritgerðir, bréf.* Safn fræðafélagsins um Ísland og Íslendinga XI. Reykjavík, 1939.
- Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns.* I-XIII. Kaupmannahöfn og Reykjavík, 1913-1990.

- Jón Helgason, *Jón Ólafsson frá Grunnavík*. Safn fræðafjelagsins um Ísland og Íslendinga V. Kaupmannahöfn, 1926.
- Jón Helgason, „Íslenzk handrit í British Museum.“ *Ritgerðarkorn og ræðustúfar*. Reykjavík, 1959, bls. 109-132.
- Jón Jónsson, *Oddur Sigurðsson lögmaður. (1682-1741). Æfi- og aldarlýsing*. Bessastaðir, 1902.
- Jón Jónsson, *Skúli Magnússon landfógeti*. Reykjavík, 1911.
- Jón Margeirsson, „Bréf Árna Magnússonar til Íslands 1729 og fleiri skjöl hans í Ríkis-skjalasafni Dana.“ *Opuscula V* (1975), (BA XXXI), bls. 123-180.
- Jón Ólafsson, „Inngangsrítgerð að fornum fræðum.“ Guðrún Kvaran þýddi. *Vitjun sína vakta ber. Safn greina eftir Jón Ólafsson úr Grunnavík*. Reykjavík, 1999, bls. 53-65.
- Jón Ólafsson, *Relatio af Kaupinhafnarbrunum sem skeði í október 1728. Dagbók 1725-1731 og fleiri skrif*. Sigurgeir Steingrímsson gaf út. Reykjavík, 2005.
- Katalog over den Arnemagnæanske håndskriftsamling*. I-II. Kristian Kålund tók saman. Kaupmannahöfn, 1889-1894.
- Katalog over fragmentsamlingen Accessoria 7 i den Arnemagnæanske håndskriftsamling i København*. Merete Geert Andersen tók saman. Kaupmannahöfn, 1987. [Óútgefin skrá varðveitt á Árnastofnun í Kaupmannahöfn og í ljósriti í Reykjavík].
- Kristján Eldjárn, *Hundrað ár í Þjóðminjasafni*. 5. útgáfa. Reykjavík, 1994.
- Manntal á Íslandi árið 1703*. Reykjavík, 1924-1947.
- Már Jónsson, *Arni Magnússon. Ævisaga*. Reykjavík, 1998.
- Mírmanns saga*. Desmond Slay gaf út. (EA A17). Kaupmannahöfn, 1997.
- Möttuls saga*. Marianne E. Kalinke gaf út. (EAB 30). Kaupmannahöfn, 1987.
- Nyerup, N. og Kraft, J. E., *Almindeligt litteraturlæxicon for Danmark, Norge og Island*. Kaupmannahöfn, 1820.
- Ólafur Halldórsson, „Jónar tveir Þorlákssynir.“ *Grettisfærsla. Safn ritgerða eftir Ólaf Halldórsson gefið út á sjötugsafmæli hans 18. apríl 1990*. Reykjavík, 1990, bls. 254-270.
- Páll Eggert Ólason, *Íslenzkar æviskrár*. I-V. Reykjavík, 1948-1952.
- Páll Vídalín, *Skýringar yfir fornryðri lögbókar þeirrar, er Jónsbók kallast*. Þórður Sveinbjarnarson gaf út. Reykjavík, 1854.
- Páll Vídalín, *Recensus poetarum et scriptorum Islandorum hujus et superioris seculi*. Jón Samsonarson gaf út. Reykjavík, 1985.
- Saga heilagrar Önnu*. Kirsten Wolf gaf út. Reykjavík, 2001.
- Sagan Landnáma. Um fyrstu bygging Íslands af Norðmönnum*. Skálholt, 1688. (Ljósprentuð útgáfa, Reykjavík, 1969).
- Sigurjón Páll Ísaksson, „Magnús Björnsson og Möðruvallabók.“ *Saga 32* (1994), bls. 103-151.
- Skrá um handritasöfn Landsbókasafnsins*. I-III. Páll Eggert Ólason tók saman. Reykjavík, 1918-1937.
- Skýrslur um Mývatnselda 1724-1729. Þorvaldur Thoroddsen gaf út. *Safn til sögu Íslands og íslenzkra bókmenta að fornu og nýju* IV. Kaupmannahöfn og Reykjavík, 1907-1915, bls. 385-411.
- Slay, Desmond, „Order in AM 179 fol.“ *Opuscula IX* (1991), (BA XXXIX), bls. 160-165.
- Sýnishorn úr seðlaveski Árna Magnússonar*. Már Jónsson gaf út. Reykjavík, 1995.

Til merkis mitt nafn. Dómabækur Markúsar Bergssonar sýslumanns í Ísafjarðarsýslu 1711-1729. Már Jónsson gaf út. Sýnisbók íslenskrar alþýðumenningar 6. Reykjavík, 2002.

Vísnaðver Páls lögmans Vídalíns (1667-1727). Jón Þorkelsson gaf út. Kaupmannahöfn, 1897.

Widding, Ole, Bekker-Nielsen, Hans og Shook, L. K., „The Lives of the Saints in Old Norse Prose. A Handlist.“ *Mediaeval Studies* 25 (1963), bls. 294-337.

Worm, Jens, *Forsøg til et lexicon over danske, norske og islandske lærde mænd*. I-III. Kaupmannahöfn, 1771-1784.

SUMMARY

Saga heilagrar Önnu was recently edited by Kirsten Wolf and published by the Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi. The Icelandic version is a translation of a Low German legend of St. Anne printed in Braunschweig in the year 1507. The legend is preserved in two manuscripts; AM 238 fol III, which is a fragment consisting only of two leaves, and AM 82 8vo. The latter is made up of 112 leaves, but is defective towards the end, with approximately one third of the miracle section missing.

AM 238 fol III was written by a scribe working under the auspices of the lawman Ari Jónsson in the second quarter of the 16th century. The aim of this paper is to throw some light upon the provenance and history of AM 82 8vo, of which little is known. In the paper the last owner of the manuscript, before it came into the hands of Árni Magnússon, is identified as the lawman Benedikt Þorsteinsson. From a biographical sketch drawn up of Benedikt it is deduced that the likeliest place for him to have acquired the manuscript was at the former monastery of Munkaþverá. He became the administrator of Munkaþverá in 1721, and from a letter written there on the 23rd of December 1722 he mentions the manuscript. It is clear from an inventory dated 1525 that there was a chapel dedicated to St. Anne in the monastery of Munkaþverá. It is therefore highly probable that it had in its possession a manuscript containing the legend of St. Anne. The manuscript which Benedikt gave Árni Magnússon was a copy made in the first half of the 17th century from a worn vellum manuscript which had lost some leaves towards the end. The scribe of AM 82 8vo had space to carry on, but his exemplar did not permit him to go any further.

Gísli Baldur Róbertsson

Þjóðskjalasafni Íslands

Laugavegi 162

105 Reykjavík

gisli@skjalasafn.is